

Felfordult a szeme, amint tekintetével a feje felett függő órát kereste. Láta jói, mert besütött a hold. Nézte az órát és csücsörített, mintha most mingyárt füttyölni kezdene, fiatalosan. De nem füttyült mégsem, nehogy zavarja azokat, ott, a szobában.

Igy nézte, nézte vidáman az órát egész éjszaka, nézte felakadt szemmel még reggel is. A veje vette észre, amikor nagyokat ásítva és nyújtózkodva kijött a konyhába, hogy megmosakodjék reggeli előtt.

A Z E M B E R É S A M U N K A

Irta: FEKETE FERENC

Napjaink társadalmi rendszerei — legyenek bár a legelentéesebbek is — értékelésüket illetőleg egy pontban találkoznak. Valamennyi a társadalmi élet alapjának, minden anyagi és erkölcsi jó forrásának az emberi munkát tartják. Ez a tény annál inkább nagyjelentőségű, mert a munka, az anyagi vagy erkölcsi javak termelésére irányuló aktivitás, nem örvendett mindig a maihoz hasonló megbecsülésnek. Az ókorban a munka csak a rabszolgák megvetett osztályának kötelessége és velejárója. A munka szégyenteljes megnyilvánulás, lealjasítja a szellemet, fárasztja a testet, miért is a magasabb társadalmi osztályoknak tartózkodniok kell tőle. Aki dolgozik, az a legalacsonyabb társadalmi osztály köteleibe tartozik, a munka maga *kín*, amit senki sem a maga jószántából végez. Az ókornak a munkáról vallott felfogását a középkor misztikus szellemisége bár némileg enyhíti, alapjában nem változtatja meg. A munka állapota a középkori felfogás szerint az eredendő bűn folyománya. A bűnösnek vezekelnie kell, „arca veritékével“ kell kenyerét megkeresni. S ha némi emberi vonást felfedez is ez a misztikus szellemiség a munkában, mégis szégyenteljesen alacsonyabbrendűnek, bűnből eredettnek bélyegzi. A reformációk kora hozza meg első ízben a munka értékelését, amikor a hasznos cselekedetek körébe emeli. A munka — főleg a kálvini reformáció eszmei körében — nem az eredendő bűn következménye, hanem az út a megváltás felé. A gyakorlati hasznon túl, a munka így nyer teljesértékű eszmei igazolást az Ujkor küszöbén. Ez az eszmei értékelés azután rohamos léptekkel hódítja meg a gondolkodókat. A XVIII. század mind nagyobb jelentőséget tulajdonít a munkának. Már nem hogy lealázást, de épp az emberi felszabadulást látja benne. Napjainkban viszont nemcsak eszmei sikon aratott teljes győzelmet. Századunk nemcsak elismerte és értékelte a munkát, de tudományos vizsgálata tárgyává is tette, amikor külön önálló tudományként könyvelte el mindazt, amit a munkáról, szabályairól, törvényszerűségeiről, nehézségeiről és könnyítéseiről tudunk. A munka-tudománya: az *ergológia* természetesen a fiziológiához és a lélektanhoz kapcsolódik, bár az orvostudomány, (különösen a higiéná), valamint a társadalomtudományok szintén jelentős adatokkal bővítik és fejlesztik.

Ergológia és pszihotechnika

Az ergológia anyagát három csoportba oszthatjuk: az *emberi tényező*, a *munkaeszközök* és a *társadalmi tényezők* csoportjába. A társa-

daimi tényezők és a munkaeszközök vizsgálata u. i. éppolyan szerves része a munkatudománynak, mint az emberi tényező megismerésével foglalkozó *pszichotechnika*. Hogy mégis az utóbbi az, amely különösebb kapcsolatot vél fentartani az ergológiaival, igen érthető. A gyakorlati eredmények szempontjából a legtöbb sikerrel (sőt: azonnali sikerrel!) a pszichotechnika kecsegtet. A társadalomtudományok — már tárgyak bonyolultabb volta miatt is — kevésbé mutathatnak fel konkrét eredményt. S míg a lélektan e gyakorlati iránya a termelésben kimutatható haszonnal járt, addig a társadalmi tényezők vizsgálatából nyert eredményeket nem lehetett azonnal alkalmazni és gyümölcsöztetni. Az elért eredmények miatt egyre izmosodó pszichotechnika pedig mind újabb és újabb területekre tette át vizsgálódásait. Nem elégedett meg csak a pályaválasztás és a szakmai kiválasztás könnyebb feladataival, de az ember és a munka egymásrahatásának, a munkás minél egészségesebb, megfelelőbb munkarendjének, a munkafolyamat teljes átértékelésének, a munka racionalizálásának tudományává nőtt. Ma már tárgya minden olyan megnyilvánulás, amelyben szembekerül egymással az ember és a munka. A pszichotechnika ezekszerint nem csupán lélektani megfigyelés, kísérletezés, gyakorlati alkalmazás, mert legalább ugyanennyire biológiai és orvostudományi is. Pontosabban: az egyén testi-lelki valóságának a munka folyamatában való részvételét, annak törvényszerűségeit s egészségét választja a munkatudományok e legerősebb ága tárgyául.

A munkatudomány s a pszichotechnika fejlődése

A munka tudományos vizsgálatának erőtlen kezdete még a XVII. századba nyulik vissza. *Vauban*, a Napkirály mérnöke (1680) utal az emberi *munkateljesítmény* és az *érdeklődés* között fennálló kapcsolatokra. Nem sokkal később *Bélibor* (1729) erősíti meg ezt a tételt. *Coulomb* már tanulmányokat végez az emberi munkaerő minél észszerűbb kihasználása céljából (1795). Ezek s az ezek után szórványosan jelentkező, hasonló kísérletek természetesen még távol állanak a munka tudományától. E tudomány pontos körvonalait, célkitűzéseit *Ch. Dupin* fogalmazza meg 1829-ben. Nem elég — vallja Dupin a XIX. század elején — a gép tökéletesítése a munka tökéletesítése szempontjából. Előbb a gépet kezelő munkást kell tökéletesíteni, a munkást kell saját lelkületével megismerni, aki bármilyen gépies munkát végez is, mindig több, mint a gép, mert bármely pillanatban *saját maga* javíthatja, fejlesztheti mozdulatait. A XIX. században fedezi fel *Chauveau* az izommunkának nevére elnevezett törvényszerűségeit, majd *Atwater* újítja fel Lavoisier kísérleteit. Ez a XVIII. századvégi tudós foglalkozott az elfogyasztott oxigénmennyiség s a munkaeredmény közti kapcsolatokkal. *Atzler* és tanítványai a különböző munkák és az anyagcsere folyamat összefüggéseit vizsgálják.

De elősegítik a XIX. században a lélektan gyakorlati irányu kísérletezései (*Weber, Fechner, Helmholtz*) a lélektannak a munka vizsgálata felé való irányítását is. *Wundt, Ebbinghaus, Lehmann, Külpe, Ribot, Richet, Messer, Bühler* — és számos tanítványuk — gyakorlati értékű kutatásain vezet az ut *Galtonig*, aki 1883-ban megveti a *test* kísérletek alapjait. *Cattel* és *Rieger* fejlesztik a *test*-ek módszerét, az olasz kriminalisták s *Guicciardi, Ferrari* és *Lombroso* már szintén alkalmazzák e

próbákat, 1905-ben *Binet* és *Simon* korfokra beosztott gyermeki intelligencia mérő testjeivel éri el csúcstejesítményét a test-módszer, míg Amerikában már szakmai kiválasztásra is igyekeznek az eddig csak a különböző lelki funkciók felismerésére szolgáló testeket használni. Hugo *Münsterberg* alkalmazza a pszichotechnikát (William Stern használta először, de tulajdonképpeni elterjedését Münsterbergnek köszönheti) a gyakorlati ipari életben. A XX. század első éveiben egyre-másra jelennek meg hasonló tárgykörű tanulmányok *Gerson*, *Parsons*, *Emerson* tollából, hogy csak a legkiválóbbakat említsük. A háború alatt *Gamelli* professzor Olaszországban (1914), *Camus* és *Nepper* (1915) Franciaországban, *Moede* és *Piorkowski* (1916) Németországban a repülők kiválasztására készült testjei és próbái, valamint az amerikai hadseregben alkalmazott *Army test*-ek lendítik előre a pszichotechnikát. Ez a fejlődés a háború után még erősebb lendületet vesz. Számos pszichotechnikai intézet nyílik Charlottenburgban (*Moede* vezetése alatt), Londonban a Fatigue Research Board (Fáradtság-kutató intézet). Svájcban a híres Jean Jacques Rousseau intézet még a világháború alatt megkezdte működését (1916-ban) Claparède vezetése mellett s nem sokkal később Zürichben hasonló intézet. Olaszországban Modena vezet, ahol már 1920-ban pszichotechnikai intézetet állítanak fel. Rövidesen Milano és Róma követi példáját. Spanyolországban Barcelonában, Csehszlovákiában pedig a Masaryk Munkakutató Intézet keretén belül kezd meg működését a pályaválasztási tanácsadó. Oroszországban 1920-ban Moszkvában, nemsokkal később Kazanban és Karkowban állítanak fel pszichotechnikai intézetet. Romániában két hasonló intézet működik (Bukarest, Kolozsvár) az általuk irányított számos állami pályaválasztási tanácsadón kívül. Franciaországban *Lahy* és *Laugier* professzorok vezetése mellett folyik a munka tudományos vizsgálata. Ezeken a hivatalos intézeteken kívül számos állami és magánvállalat tart fenn saját szakmai kiválasztó intézetet. Az Egyesült Államokban valamennyi állami hivatal betöltéséhez pszichotechnikai vizsga szükséges s az Oakland Motor Co., a General Electric Co., a csikágói Yellow Cab Co., a Kodak Co. és még számos nagyvállalat saját pszichotechnikai intézetet tart fenn. Németországban a vasutak és a posta, a Siemens és Zeis művek, Belgiumban a Solvay művek, az állami fegyvergyár, a brüsszeli villamostársaság, Franciaországban a Marseille és Paris környéki Szállító Vállalat s a két legnagyobb vasuttársaság, Hollandiában Amsterdam város közhivatalai rendelkeznek pszichotechnikai intézettel s felsorolni se lehetne a kisebb vállalatok és intézmények által fenntartott, hasonló kutató intézetek számát.

A munkatudomány és a pszichotechnika fejlődését glosszáló sorokhoz tartozik a munkás mozdulatainak tökéletesítését célzó kutatás megemlítése. *Taylor* Principles of Scientific Management c. könyvének hatása a munka tudományos kutatásaira igen érezhető. Ennek ellenére a pszichotechnika szempontjai nem azonosak a taylori szempontokkal. Taylor a munka tökéletesítésére, a munkaerő minél észszerűbb kihasználására törekszik. Számára csak a haszon, az eredmény növelése a fontos. A pszichotechnika tudománya — ezzel szemben — a munkás személyi érdekeit legalább annyira szemelőtt tartja, mint az üzemet. A tudomány eredményeinek részleteiben való felhasználásáért viszont sohasem a tudomány a felelős.

A pszichotechnika tárgyköre

Mive foglalkozik a pszichotechnika, melyek a területei, mit akar, mit érhet el? Összegezve a pszichotechnika megnyilvánulási formáit, valamennyi törekvését, a következő 4 csoportba osztályozhatjuk célkitűzéseit, illetve munkaterületét: 1. Pályaválasztási tanácsadó és szakmai kiválasztás. — 2. A tanuló évek megszervezése. — 3. A munka élvezetesebbé tétele. — 4. A munkatudat alakítása. — Hogyan működik mindegyik területen a pszichotechnika? Mi a célja és a lehetősége?

Pályaválasztás és szakmai kiválasztás. Ez az a terület, ahol a tudományos eszközök igénybevételének szüksége a legerősebben jelentkezett.

A pályaválasztás fontossága nyilvánvaló. Ha van is túlzás Pascal ama véleményében, hogy nincs az életben fontosabb a pályaválasztásnál, ha betűszerint nem is érvényes ez az állítás, a mindennapi élet számtalan példája igazolja, hogy az életnek ez a pontja mindenki életében igen jelentős. Különösen negatív oldaláról szembeszökő a fontossága. A helytelenül választott pálya, az egyéniség alkalmatlan helyen, a képességek túl nehéz vagy túl könnyű szerepében az egyén nemcsak nem tudja „kifutni formáját“, de amit végez, azt is kedvetlenül, a céltalanság érzetével, rosszul végzi. Számos munka-baleset oka a rosszul megválasztott pálya. Az is igen gyakori, hogy bizonyos betegségekre hajlamos egyén foglalkozása következtében hamarabb betegszik meg. A zárt szobában dolgozó tüdőbajos szabóinas vagy cipészgyerek a tbc. biztos zsákmánya. A gyenge szemű szabó vagy asztalos idővel nemcsak rosszabbul dolgozik, de kevesebbet is termel és az egészségét is aláássa foglalkozása közben. Itt nyílik hatalmas tere a pályaválasztásnak. Az egyént tökéletesen megismerni, testi-lelki képességeinek megmérhető felületét, külalakját feltárni — ez az orvos és a pszichotechnikus együttes feladata. Elválaszthatatlanul együtt halad u. i. ebben a munkában az orvos és a pszichológus. Az orvos a műszereivel, a pszichológus a *testjeivel* és *apparátusaival*, amelyek ma már szintén nagyszámban állnak segítségére. Így a *test-alkat*, *szervek*, *izomzat* és *idegrendszer ismerete* mellett a pszichotechnikai vizsgálat az egyén *figyelmét*, *emlékezőtehetségét*, *képzeiőerejét*, *társító képességét* tárja fel, szóval: *intelligenciáját* (ez a szó a modern pszichotechnika értelmezésében a lelki funkciók összeségét jelenti). A gyakorlati *intelligencia*, a *kézügyesség*, a *mozdulatok gyorsasága*, a *mozdulatok uralása*, a *kitartás*, a *rajztehetség* mind többé-kevésbé magasfokú bizonyossággal felismerhető és osztályozható a *testek segítségével*. Az egyén megismerése mellett, — amit a *testek segítségével* végez a pszichotechnikus, műszereivel az orvos, — még fontos egyrészt a *munkafolyamat általános ismerete*, másrészt a *választott foglalkozás apró részletekig menő tanulmányozása*. Föltétlenül szükséges a szobában forgó mesterség gyakorlója szempontjából elengedhetetlen tulajdonságok ismerete. Tudni kell, melyek a szükségesek, melyek adottsága, de hiányuk még nem káros s hogy melyek azok a testi vagy lelki tulajdonságok, amelyek képtelenné teszik egyik vagy másik szakmára az egyént, például a rossz szem a szabót, a gyenge fizikum a vasöntőt, a szétszórt figyelem az autóvezetőt meggátolja szakmai gyakorlásában. Így alakulnak ki az úgynevezett *szakmai monográfiák*, melyek az egyes foglalkozások teljes leírása, elhelyezkedési lehetősége, társadalmi feltételei az odavonatkozó tör-

vényekkel együtt megtalálhatók. És ami legalább ennyire fontos: a testi-lelki adottságok pontos képe, amelyek valamely pályán szükségesek. Az egyéni adottságokat feltüntető ugynevezett *pszichológiai profilban* u. i. az orvos és a pszichotechnikus lefekteti a testi-lelki adottságok képét, amit össze kell hasonlítani az óhajtott szakma követelményeit tartalmazó táblázattal. Ez a pályaválasztás gyakorlati alkalmazásának módja és lehetősége. Kikeresni az egyénről nyert „profil” alapján azt a foglalkozási ágat, amely követelményeiben a legtöbb hasonlóságot mutatja az egyén tulajdonságaival. Az egyén vágyakozásának, az egyén óhajainak természetesen amennyire lehet, enged a pályaválasztás s legalábbis olyan foglalkozási ág felé irányítja a jelöltet — ha csak egy lehetőség mutatkozik erre — amelyet akar. Viszont a munka vonzóbbá tétele szempontjából igen fontos, ha ki-kí a saját maga által elgondolt szakmára megy. Ez éppen úgy áll az ipari, mint a magasabb pályákra. Ugyanakkor azonban számolni kell azzal is, hogy az esetek nagy százalékában a gyermeknek a jövőjére nézve kialakult felfogása, kezdetleges, ősi pályaválasztása nem mindig a helyes és nem jelenti az egyéni képességek biztos felhasználásának azt a módját, amit a pszichotechnika el szeretne érni. Az a kezdetleges tervezgetés, ami minden emberben többé-kevésbé kialakult eljövendő pályájáról nem saját tehetségei, adottságai ismeretéből fakadt. Igen gyakran éppen egynémely tehetség, adottság *hiánya* s az azt követő kompenzálási törekvés az, ami a pályaválasztást befolyásolja. Emellett az adleri motívum mellett a társadalmi értékeléseknek, a társadalmi helyzeteknek is hatalmas a befolyása a pályaválasztásra. A legtöbbszor az egyén nem a saját magának leginkább megfelelő pályát, hanem a társadalmilag megfelelőbbet választja, ami nagyobb kereseti lehetőségekkel kecsegtet vagy társadalmi presztizs tekintetében nem marad el a szülők foglalkozása mögött. Ha ezeket a társadalmi okú rendellenességeket nem is tudja a pályaválasztási tanácsadó kelőképpen kiküszöbölni, igen nagy szolgálatot tehet az egyénnek, ha feltárja előtte testi-lelki valóságát és a szakma minden részletét, amelyen dolgozni és boldogulni kíván. A helyes pályaválasztás az egyén számára előny, a társadalomra pedig szolgálat.

Míg a pályaválasztás az egyén szempontjainak megfelelően igyekszik a helyes pályát megtalálni, addig a szakmai kiválasztás, a már meglévő munkarendekhez keres megfelelő emberanyagot s figyelembevéve a munka-piac mindenkori állását a meglévő munkahelyeket igyekszik a legjobb erővel betölteni. Ez tehát már nem *egyéni* probléma megoldását keresi, hanem társadalmi célszerűséget követ, a társadalomnak szolgál s a munkarend biztos menetét, zavartalanságát biztosítja. A szakmai kiválasztás különben az az ágazat, amelyre a pszichotechnikai intézeteket fenntartó állami vagy magán kezdeményezés külön súlyt helyez. Értethető is. A munkás besorolását az adott rendszerbe, termelésbe pontosan és célszerűen próbálja elvégezni ez a tudományosan megalapozott szelekció. Hogy az állami pszichotechnikai intézetek a szakmai kiválasztás mellett az egyéni pályaválasztást sem hanyagolják el sehoi, annak az a felismerés a magyarázata, hogy a társadalomnak szintén elsőrendű érdeke, hogy polgárai minél inkább a megfelelő munkahelyet találjanak, mivel így a munkateljesítményük — nagyobb.

A szakmai kiválasztás és a pályaválasztás kötelezővé tételét Európa

néhány országa (köztük Románia is) bevezette. A gyakorlati alkalmazásban leginkább az inasgyermek, szakmunkások és munkavezetők kiválasztása kapott teret. Érdekes, hogy a magasabb színvonalú, ugynevezett akadémikus pályákat hagyta leginkább érintetlenül a pszichotechnikai vizsgálat. Pár év óta azonban több egyetem (köztük a kolozsvári is) bevezette a pszichotechnikai vizsgálatot.

A tanuló évek megszervezése. A pályaválasztással és szakmai kiválasztással nem ér véget a pszichotechnika szerepe. Nem elég a kelő szakmát megtalálni valamely jelölt számára, nem elég kirostálni a valamire alkalmas egyéneket, a pszichotechnika tovább viszi jelöltjeit (különösen a tanoncokat) a megkezdett uton: felügyel a kitanulás egész folyamatára. Mit sem ér u. i. a legtökéletesebb rosta, a legpontosabb pályaválasztás, ha az inasévek, a munka megtanulás kellő feltételei hiányzanak. A modern államok pszichotechnikája ezért a munka kitanulásának idejét, az inaséveket is tudományosan óhajtja rendszerezni, szervezni.

Hogyan próbálja elérni ezt a célt? Mindenekelőtt a szükséges mozgulatok és erő kifejtés alapos ismeretére törekszik, de ezenkívül felhasználja mindazt, amit általában a tanulás, az emlékezőtehetség, a figyelem és a többi lelki funkció törvényszerűségeiről tudunk. A legfontosabb elv itt, hogy az elsajátítandó anyagot mindig a tanuló pszichikai felkészültségének megfelelő formában és mennyiségben kell feltárni. A jóakarát, amit a tanuló mestere és vezetői részéről tapasztal, valamint a kelő időben alkalmazott segítség nagy befolyással lehet a tanonc alakuló munkakészségére. A tanulás általános problémái mellett a szakmunka elsajátításakor még felmerül egy sajátos körülmény: a testi munka fárasztó. A fáradtság pedig kedvetleníti és ez a mozzanat gyöngíti a teljesítményt. Ezért szükséges a gyermeki és ifjúkori fáradtság törvényeinek ismerete. A munkarendet, a munkaidőt azután ezekhez kell idomítani. Londonban külön intézet, a *Fatigue Research Board* munkásságát kimondottan a fáradtság kutatásának szenteli. Sajnos, a pszichotechnika eredményeit ezen a téren alkalmazzák legkevésbé. Az egy-két segéddelel pár tanonccal dolgozó mestertől a legjobb akarattal sem lehet elvárni, hogy pedagógus is legyen és betartsa a helyes tanoncnevelés szabályait. Ez a része a pszichotechnikának magas színvonalú társadalmi szervezettséget kíván.

A munka élvezetesebbé tétele. Bármennyire szívesen figyelmen kívül hagyná a foglalkoztató a munkaerő egyéni jó vagy rossz kedvét, bármennyire szeretné kikapcsolni a munkafolyamat az egyénit és az érzelmeket — nem teheti. Az ember legelemibb lelki sajátosságaival még a termelőfolyamatba egyszerű mozdulatként beillesztett munkáknál is számolni kell. Ha másért nem: az eredmény gyöngébb ellenkező esetben. Azt u. i. nemcsak a pszichotechnika, de az ősrégi tapasztalat is igazolja, hogy minél jobb kedvvel végzi az egyén a munkáját, annál jobb az eredmény.

Hogyan tehető a munka élvezetesebbé? Mindenekelőtt a helyes munka, a saját képességeinkkel, akarásunkkal, társadalmi szemléletünkkel összhangban álló munka megválasztásával. Minél inkább feloldódik az ember a munkájában, alkotásvágyát minél inkább kielégíti a munka, annál többet produkál. Aki saját munkáját lekicsinyli és megalázó

kényszernek érzi s úgy találja, hogy többre, nagyobbra hivatott, aki nem találja meg munkahelyén a számára egyetlen utat a termelésben, akinek nincs harmonikus, önmagával és környezetével összhangban kialakult felfogása saját munkájáról, akinek a munka nem cél, nem *alkotás*, hanem csak kényszer, az minden szaktudás ellenére alul marad az átlagon. (Nem véletlen, hogy a nagyvállalatok személyzeti főnökei a legegyszerűbb állásokban is mennyire óvakodnak a deklasszáltaktól.) Ennek a hiánynak a pótlására szintén a pszichotechnika vállalkozott: a munkásjellem nevelésének ágazatában.

Mindenekelőtt a helyes munkaválasztás s a helyes munkaszemlélet teszi a munkát élvezetessé. Vannak azonban sokkal anyaghoz kötöttebb, konkrétebb feltételek is. A munka közben nyújtott *szórakozási lehetőség* pl. a munkát kísérő zene igen jó hatásúnak bizonyult. A legnagyobb probléma különben a munka érdekessé, szórakoztatóvá tétele szempontjából a *megszokás*, a *mechanizáció*, amely a legérdekesebb munkát is elsekélyesíti. Hát még a futószalag munka, mely kifárasztja az akaratot, eltompítja, letöri a szellemi-tudati adottságokat a mindig ugyanazon mozdulattal! Figyelemreméltóak Hans Rupp, ismert német pszichotechnikus ezirányú fejtegetései. A mechanizáció, a gépesítés Rupp szerint szükségszerűleg az akarat gyengítéséhez és szellemi eltompuláshoz vezet. Eppen ezért nem szabad a munka bármilyen felosztott apró részletéből sem hiányoznia a szellemi működést megkivánó *problémának*. „Die Problemarmut zu mildern“ (a probléma-szegénység enyhítése) a pszichotechnika egyik legfontosabb feladata. Ugy felosztani a munkarészleteket, hogy az minden esetben valami kevés ujjal, érdekességet, változatot, problémát nyújtson, amire a dolgozónak szüksége van. A munka sója a probléma, amit meg kell oldani. Megoldása, elvégzése a cselekvés érzetét kelti.

A *munkatudat alakítása*. Amint láttuk a munkás boldogulása és munkateljesítménye szempontjából igen fontos a munkáról alkotott vélemény. Annál jobban dolgozik, annál kevesebb az egyén számára a munka, minél inkább meggyőződött munkája szükségességéről. A neveléstudománytói és az általános lélektantól kölcsönzött eszközökkel a pszichotechnika igyekszik mindenekelőtt az egész tudatát felkelteni a részlet munkát végző egyénben. Az egyetlen csavart forgató munkásnak éppenugy tudnia kell az egész mechanizmusról, mint a vezető mérnöknek. Munkája semmiesetre sem tűnik céltalannak, ha érzi, hogy az a gépies mozdulat, amit végez, szintén alkotó eleme az egész üzem működésének. Ezért a munkásban tudatosítani kell, hogy amit végez, egyáltalán nem megalázó. Sőt! Nélküle semmi sem történne a társadalomban. A legegyszerűbb csavarszorítás, amit végez, fontos társadalmi szükséglet.

A pszichotechnika nem hagyja tehát figyelmen kívül a munka belső szempontjait, az ember és a munka viszonyát nem korlátozza csak a pályaválasztás és szakmai kiválasztás feületes megnyilvánulásaira. A tudomány kötelessége a való helyzet törvényszerűségeinek feltárása. Viszont a gyakorlati élet vezetőinek a feladata a tudományos igazságokat valóra váltva az ember és a munka kapcsolatát mind kellemesebbé, ésszerűbbé és emberibbé tenni.